

Türkiye Cumhuriyeti'nin "Yüz" Yılı: Türk Dış Politikası'nın Balkanlar Siyaseti

Güney Ferhat BATI

Öğr. Gör. / Kıbrıs Amerikan Üniversitesi

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti'nin "Yüz" yılına girerken, Türk Dış Politikası'nın yüzyıllık siyasetinde Balkanlar ile olan siyasi, ekonomik, diplomatik, askeri, güvenlik ve sosyo-kültürel ilişkilerin önemi yadsınamaz. Balkan jeopolitiğinin stratejik boyutları kadar, soydaşlarımızın bu coğrafya içerisinde yaşamlarını sürdürmesinden dolayı da Türk Dış Politikası açısından Balkanları vazgeçilmez kılmaktadır. Türkiye, Lozan'dan kalan sorunları çözüme kavuşturduğu için, uluslararası siyasette daha aktif bir dış politika takip edebilecek bir duruma gelmiştir. Bu nedenle, Türkiye sadece kendini ilgilendiren konularda değil, dünya barışını korumak amacıyla, aynı zamanda dünyada ki genel dış politika konularıyla ilgilenmekten geri kalmamıştır. Uluslararası siyasette ekonomik çıkarlar önemli olduğu için, devletlerarasında bir takım gruplaşmalar meydana gelmiştir. Bu nedenle, bir tarafta Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanmış olan antlaşmalar ile kurulmuş ve mevcut durumu –statüko- korumaya çalışan anti revizyonist galipler, diğer tarafta ise mevcut durumu değiştirmek isteyen Almanya, Japonya ve galip devlet olmasına rağmen umduğunu bulamayan İtalya'dan oluşan revizyonist devletler yer almıştır. Bu dönemde, mevcut durumu değiştirmek isteyen grup sürekli olarak saldırgan bir dış politika izlerken, statükonun korunmasını isteyen devletlerden oluşan grup yatıştırma ve ödün verme politikası takip etmiştir. Günümüzde Balkanlar'ın karıştırılmak istenmesi ve bunun farklı emeller doğrultusunda yeni haritaların ortaya çıkması ve cetvel/pergel ile çizilmek istenmesi tesadüf değildir! Keza, bölgesel olarak etrafımıza baktığımızda emperyalistlerin dünyamızı ve özellikle bölgemizi rahat bırakmadığı geçmişte yazılıdır. 21'inci yüzyılın ilk çeyreğinde ise Rusya-Ukrayna savaşı, Karadeniz jeopolitiğinde NATO/ABD/AB ve Rusya'nın deniz sahalarında üstünlük mücadelesi, bunlar yetmezmiş gibi Balkanlar'a ve jeopolitik konumuna Çin ve Hindistan gibi uluslararası aktörlerinde eklenmesi Balkanlar'ın nasıl bir güç mücadelesine sahne olduğunu göstermektedir. Bundan dolayıdır ki, Balkanların refaha ve barışa ihtiyacı vardır; böylesine önemli ve stratejik jeopolitikte Türkiye'nin istikrarı desteklediği

gibi, birçok konuda Balkanların ekonomik kalkınmasına, büyümesine ve gelişmesine verdiği destekler yadsınamaz bir gerçektir.

GİRİŞ

24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması'yla dünya devletlerine varlığını tanıtmayı başaran yeni Türkiye Devleti, 29 Ekim 1923 tarihinde de yönetim şeklini cumhuriyet olarak belirlemiş ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti olarak uluslararası alandaki yerini almıştır. Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün ve dolayısıyla genç Türkiye Cumhuriyeti'nin 1920'li ve 30'lu yıllardaki dış politikası, genellikle yeni devletin milli çıkarlarını, güvenliğini korumak ilkesi yönünde olmuş ve bu dönemde barışçı, gerçekçi bir dış politika izlenmesine özen gösterilmiştir (Ertem, 2010:2). Atatürk, takip edilen dış politikada ısrarla, diğer devletlerin Türkiye'nin milli bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı duymasını istemiş ve sadece devletlerin eşitliği ilkesine saygılı olup, içişlerimize karışmayan devletlerle dostluk ilişkileri içerisinde yaşamaktan yana olmuştur. Bu çerçevede barışın her devletin işine yarayacağını savunan Atatürk, özellikle "*Yurt Barış Dünyada Barış*" ilkesi doğrultusunda Türk dış politikasını şekillendirmiştir. Türk dış politikasını belirleyen diğer bir etkende, Türkiye'nin coğrafi ve stratejik konumu olmuştur. Türkiye'nin tarihten kalan sorunlarını da bu hassas konu ihmal edilemeyecek kadar önemli olmuştur. Dış politika belirlenirken ve üretilirken bu yapının dün olduğu gibi bugünde ihmal edilmemesi ve dış tehdit algılamalarında bunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir (Sait Dinç, 2008:6).

1. I. DÜNYA SAVAŞI VE BALKANLAR

Kıta Avrupa'sında 19. yüzyılın sonlarına doğru cepheleşme olmaya başladı. Bir tarafta Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya'nın olduğu İttifak cephesi, öbür tarafta Fransa, Rusya ve İngiltere'nin birlikte olduğu İtilaf cephesidir. Bu ülkelerin yıllardır savaşmak için hazırlık yaptığını vurgulamak gerekir. Savaşın başlaması 1914'te Saraybosna'yı ziyaret eden Avusturya veliahdı ve eşinin öldürülmesiyle başladı. Avusturya-Macaristan imparatorluğu bünyesinde büyük bir Slav nüfusu vardı ve Sırbistan'ın Slavlarla ilgisini ister istemez tehlikeli görüyordu. Ve suikasttan Sırbistan'ı sorumlu tutuyordu, haddini bildirmek istiyordu. Sırbistan'a dayatılan ağır şartlar reddedildi ve Avusturya-Macaristan savaş ilan etti (Akşin, 2021: 93-94). Sırbistan'a savaş ilanı demek, bir nevi Rusya'ya demek olurdu, nitekim öyle oldu. Rusya küçük kardeş

sayılan Sırbistan'ın hâkimiyetini korumak yönünü seçti. Kıta Avrupa'sında zaten kutuplaşmalar başlamıştı. Avrupa'nın ekonomik ve fazlasıyla siyasi menfaat ve çıkar çatışmaları birikiyordu (Ortaylı, 2012: 40-41).

Birinci Dünya Savaşı, monarşi imparatorlukların yer aldığı dünyayı yok etti, meydana çıkan "Yeni Dünya" ise ileride İkinci Dünya Savaşının çıkmasına tezahür edecekti. David Fromkin şunları demiştir: Birinci Dünya Savaşı sonunda birçok gizli antlaşmalar ve toprak paylaşımları olacaktı ki, örneğin Sevr ve Versay gibi antlaşmaları üzerinden zalim bir "Yeni Dünya" kurulacaktı, bütün barış umutları ölecek, isminde "barış" aslında "savaş" getirecek antlaşmalar olacaktı. Birinci Dünya Savaşı İngiltere haricinde bütün monarşileri yıktı; Osmanlı, Rusya, Almanya, Avusturya-Macaristan daha sonra Çin imparatorlukları tarihten silindi. İngiliz kraliyeti devam etti ve günümüzde varlıkları devam etmekte, ne var ki İngiliz sömürge imparatorluğunun çöküşü hızlandı. Avrupa yayılcılığının, yani sömürgeciliğin 1914 yılında "doruk noktasına" ulaştığını vurgulamak gerekir. ABD ve Japonya güçlenecek, Rusya'da totaliter komünist rejim zamanla müthiş bir askeri güç haline gelecekti. Birinci Dünya Savaşının galipleri, özellikle İngiltere ve Fransa kendi üstünlüklerini daha da artırmak niyetiyle zaferden sonra bir "Yeni Dünya" kurmak istemişlerdi. İngiltere ve Fransa savaştan bitkin çıkmalarına rağmen Osmanlı imparatorluğunun topraklarını işgallerle paylaşmayı amaçlayacak ve savaş öncesinde gizli antlaşmaları bazı revizyonlarla uygulamaya koyacaklardı (Akyol, 2016:13-14).

Atatürk'ün gerek genel barış politikası gerekse özellikle kolektif barış politikası bakımından atmış olduğu en önemli adımlardan birini de Balkan Birliği ve Balkan İttifakı teşkil etmektedir. Atatürk'ün Balkan politikası için bazı noktaları belirtmek gerekir. Bir defa, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüz elli yılı içinde, Balkan meselelerinin ve Balkan kaynaşmalarının, İmparatorluğun dış politikasında ne derece geniş bir yer işgal etmiş olduğu ve Osmanlı Devleti için büyük bir huzursuzluk doğurmuş bulunduğu Atatürk'ün gözünden kaçamazdı. Bu durumda, Balkan milletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na yönelen ihtirasları kadar, birbirlerine yönelttikleri ihtiraslar da büyük bir rol oynamıştı (Armaoğlu, 2018: 54-55). Türkiye, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren gerek dünya barışına hizmet bakımından, gerekse bölgesel paktlar kurarak çevresindeki ülkeler ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu minvalde, Türkiye sırasıyla 15 Aralık 1923'te Arnavutluk, 18 Ekim 1925'te Bulgaristan ve 25 Ekim 1925'te Yugoslavya ile birer dostluk antlaşmaları imzalamıştır. 1930 yılına gelindiğinde Türkiye –

Yunanistan yakınlaşmasının gerçekleşmesi, Balkan Paktının kurulmasında bir anlamda alt yapı vazifesi görmüştür. Bu bağlamda, Türkiye, Yugoslavya, Yunanistan, Romanya, Arnavutluk ve Bulgaristan'ın katılımıyla Atina'da 5 Ekim 1930'da Birinci Balkan Konferansı toplanmıştır (Kodal, 2011: 219). Balkanlar bir barış ve iş birliği bölgesi haline gelince, Avrupa buhranlarının ve Avrupa barışını bozan gelişmelerin gerek Türkiye gerekse bütün Balkan memleketleri üzerindeki etkisi de azalacaktı. Avrupa buhranlarının doğuya doğru genişlemesinde, Balkanların barış bölgesi, adeta bir kalkan, bir set görevini ifa edecekti. Atatürk, Balkan Birliğinin ekonomik ve kültürel temellerini ön planda tutmakla beraber, böyle birlik ve iş birliğinin yolundaki en önemli engelin, siyasal, yani Balkanların birbirlerine yönelen toprak ihtirasları olduğunu da biliyordu (Armaoğlu, 2018: 55).

Balkan Konferansları sırasıyla 20-26 Ekim 1931'de İstanbul, 23-26 Ekim 1932'de Bükreş ve 5-11 Kasım 1933'te Selanik'te düzenlenmiştir. Bu konferanslarda, Balkan ülkeleri arasında çeşitli alanlarda işbirliği yapılması kararlaştırılmıştır. Ne var ki, özellikle Arnavutluk ve Bulgaristan'ın dolaylı olarak Balkanların statüsünün değiştirilmesini istemesi nedeniyle siyasi birlik kurulamamıştır. Bu da diğer Balkan ülkelerini birbirine yaklaştırmıştır. Keza Almanya ve İtalya'nın takip ettiği saldırgan dış politika, Balkan devletlerini daha yakın işbirliğine zorlamıştır (Kodal, 2011: 220). Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya arasında Balkan Paktı 9 Şubat 1934'te imzalanmıştır. Bulgaristan'ın toprak ihtiraslarından vazgeçmemesi, Atatürk'ün isteğine rağmen, Balkan Paktı'nın Bulgaristansız kurulmasına ve bu Pakt'ın Bulgaristan'a yönelmesine sebep olmuştur. Zira bu tatmin ediciydi, çünkü Bulgaristan'ın Balkan statükosunu bozmasının ihtimalini önlemişti (Armaoğlu, 2018:56).

2. BALKAN PAKTI VE SÜRECİ

Birinci Dünya Savaşını izleyen sancılı dönemde, Balkan devletleri bir yandan yeni sınırları içinde uluslaşma çabalarını sürdürürken, bir yandan da aralarındaki sorunları çözümlenmeye çalışıyorlardı. Bu arada Avrupa "revizyonist" ve "anti-revizyonist" olarak iki blok içinde cepheleşmeye başlamıştı. Birinci Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan durumun değiştirilmesini isteyenler (revizyonist) arasında İtalya ve Almanya vardı. İngiltere ve Fransa ise durumun korunmasından yanaydılar. Bu cepheleşme elbette Balkanlarda da etkilerini

hissettiyordu. Ancak bu durumda bile Balkan devletleri aralarında işbirliği olanaklarını zorlamaktan geri durmamışlardır (Ateş, 1986:91).

Birinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'da statükonun muhafazası için yapılan Locarno antlaşmaları ve Fransa'nın öncülüğünde Orta Avrupa'da gerçekleştirilen Küçük Antant, Balkanlar'da, olumlu yankılar uyandırmıştı. Bu olumlu hava üzerine Türkiye 1926 yılında Balkanlar ve Avrupa'nın güvenliği için bir "Balkan Locarno"su ileri sürmüştür. Fakat bu sırada Bulgaristan'ın Yugoslavya ve Yunanistan ile ilişkilerinin gergin olması sebebiyle bu tekliften herhangi bir sonuç alınamamıştır. 1926 yılından sonra Balkan Devletleri arasında ilişkiler yavaş yavaş düzelmeye başlamıştır. Yugoslavya ve Romanya'nın Küçük Antant içinde zaten işbirliği vardı. Bulgaristan'ın ise 1929 yılına doğru Yunanistan ve Yugoslavya ile olan ilişkilerinde bir yumuşama ortaya çıkmıştır. Türkiye bu yıllarda Balkan ülkeleri ile olan ilişkilerinde büyük ilerleme kaydetmişti. Bu olumlu gelişmelerin yanında Locarno ve Küçük Antant'tan sonra, Briant-Kellog Paktı ve Litvinov Protokolü gibi barışçı ve Avrupa devletlerinin revizyonist ve anti-revizyonist iki grup teşkil etmeye başlamaları da Balkan Birliğini teşvik edici olmuştur (Sarınay, 1986:242-243). Türkiye, Balkan komşuları ve Sovyet Rusya ile paktlar imzalayarak gerçekleştirdiği girişimlerde başarı sağlamıştır. Yunanistan ile 14 Eylül'de Samimi Antlaşma Paktı, 17 Ekim Romanya ve 27 Kasım Yugoslavya ile Dostluk, Saldırmazlık, Hakem ve Uzlaşma antlaşmaları imzalamıştır (Çelik, 2017:28).

İlk olarak 1926 yılında Romanya'daki Türk diplomatı Hüseyin Ragıp Bey, Rumen Dışişleri Bakanı Duca'ya Balkan Birliği fikrinden bahsetmiştir. Atatürk dönemi Dışişleri Bakanı Tefik Rüşdü Bey ise Balkanlar'ın kaderinin Balkan milletleri tarafından tayin edilmesi gerektiğini savunan bir paktın kurulmasının yararlı olacağını belirtmiştir. Türk Dışişleri Bakanı'nın bu fikri 1928 yılında Yunanistan'da iktidara gelen Venizelos tarafından da destek görmüştür. Balkan Antantı yolunda ilk adımlar ise gayri resmi çabalarla atılmıştır. Merkezi Cenevre'de bulunan Milletlerarası Barış Bürosu'nun, 6-10 Ekim 1929 tarihleri arasında Atina'da düzenlemiş olduğu Evrensel Barış Kongresi'nin 27. oturumunda, Kongre Başkanı ve eski Yunanistan Başbakanları'ndan Aleksander Papanastasiu bir "Balkan Birliği" kurulması fikrini ortaya atmıştır. Türkiye'nin de dahil olduğu bütün Balkan ülkeleri delegasyonlarının bu fikri kabul etmeleri üzerine, 1930 Ekimi'nde Atina'da Birinci Balkan Konferansı toplanmıştır (Işık, 2011:32).

Atina'da yapılan Birinci Balkan Konferansı'nda kabul edilen bir kararla, Balkan Konferansları'nın ikincisinin İstanbul'da yapılmasına karar verilmişti. Bu karara binaen Türk Hükümeti konferansın yapılacağı 1931 senesi ortalarından itibaren hazırlık çalışmalarına başlamıştır. Hazırlık çalışmaları konusunda iki ayrı heyet oluşturulmuştu. Heyetlerden birincisi; konferansta Türkiye'yi temsil edecek olan heyetin de başkanı olan Trabzon milletvekili ve Meclis Başkan Vekillerinden Hasan(Saka) Bey başkanlığında oluşturulmuştu. Heyet içerisinde ayrıca Afyonkarahisar milletvekili ve aynı zamanda Türkiye Balkan Birliği Genel Sekreteri Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey bulunuyordu. Heyette, konferansta Türk tarafının siyasî, iktisadî, sağlık ve diğer konulardaki görüşlerini oluşturmak amacıyla çeşitli kesimlerden ve özellikle Darülfünun hocalarından oluşturulmuş komitelere mensup kişiler bulunmaktaydı (Akandere, 2003:255).

Ekim 1932'de Bükreş'te toplanan Üçüncü Balkan Konferansı'nda azınlıklar meselesi önemini korumuştur. Konferansta Türk ve Yunan temsilciler bu sorunun sonraya bırakılarak bir sene içinde ilgili devletlerarasında çözümlenmesini teklif etmişler ancak buna Bulgaristan karşı çıkmıştır. Nitekim Bulgaristan konferansı azınlık meselelerini bahane ederek terk ederken, diğer beş ülke bu konferansta kendi aralarında bir gümrük birliği kurulmasına karar vererek, Balkan Pakti'nin gerçekleştirilmesi konusunda anlaşmışlardır. 11 Eylül 1933'te Yunan Başbakanı Çaldaris ile Dışişleri Bakanı Maksimos Ankara'ya gelmiş ve iki taraf arasında yapılan görüşmelerde bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmanın birinci maddesinde, dışarıdan gelecek üçüncü bir devletin saldırısına karşı, her iki devletin sınırlarının güvenliğinin sağlanması öngörülmüştü. Bu madde daha önce de bahsettiğimiz gibi Bulgaristan'ı oldukça rahatsız ediyordu. Çünkü Bulgaristan'a göre bu antlaşma, Yunanistan'ın kendisine karşı Türkiye'den güvence sağlamasına yaramıştı. Dördüncü Balkan Konferansı toplanmadan önce Bulgaristan'ın bu tereddütlerini ortadan kaldırmak amacıyla 20-24 Eylül 1933 tarihinde Türk Başbakanı İsmet İnönü başkanlığındaki heyet Sofya'ya gitmiş ve Bulgaristan'ı birliğe dâhil etmek amacıyla yoğun diplomatik girişimlerde bulunulmuştur (Önal ve Ultan, 2012:75).

Cenevre'de 4 Şubat 1934 tarihinde parafe edilen Balkan Antantı ve Ek Protokolü 9 Şubat 1934 tarihinde Türkiye, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'ın katılımıyla Atina'da imzalanmıştır. Üç maddeden oluşan pakt, adı geçen devletlerin siyasi, kültürel ve sosyal alanlarda işbirliği yapmaları öngörmesinin ötesinde, Balkanlarda mevcut toprak düzeninin devam ettirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca, Pakti imzalayan devletlerin sınırlarını birbirlerine karşı güvence altına

almış ve bir Balkan devletince girişilecek bir saldırı durumunda yardımlaşmayı şart koşmuştur (Sarıkoymcu Değerli, 2006:255). Atatürk için Balkan paktı da Balkanlılar arasında daha şümullü bir birliğin merhalesinden ibaretti. Bunun içindir ki her fırsatta 'Balkan Birliği'nden bahsediyordu. Atatürk Balkanları, tarihte misli görülmemiş bir sükûn ve huzur içinde bıraktı. İstikbal hakkındaki ümitlerinin tahakkuku için çalışmak Balkanlılara terettüp eden mukaddes bir vazife halini almıştır (Esmer, 1938:3).

Balkanlar'ın dışında bir devlet bu paktı imzalamış dört devletten birine saldırırsa ve eğer bir Balkan devleti bu Balkanlı olmayan devletin yanında savaşa katılırsa paktın hükümleri bu Balkan devlete karşı uygulanacaktı. Daha öz bir ifadeyle paktı imzalayan bu dört Balkan devleti, Balkanlar dışındaki devlet ya da devletler tarafından saldırıya uğrarlarsa sadece savaşa giren Balkan devlete karşı eyleme geçeceklerdi (Değerli, 2008:127). Balkan Paktı ile önceleri sulh ve sükûn sağlanmıştı. Çünkü Atatürk'ün düşünce sistemine uygun hükümler geçerliliğini sürdürmekteydi. Ancak daha sonraki gelişmeler, Atatürk'ün düşünce sisteminden sapıldığı için, ülkelerarası işbirliği anlamını yitirmiştir. 1936'dan sonra Avrupa'da buhranlar şiddetlendiği zaman, Balkan Devletleri, Atatürk'ün öngördüğü sıkı bir işbirliği ve barış zihniyetiyle hareket etmiş olsalardı, İkinci Dünya Savaşına giden olaylar ve bundan sonraki gelişmeler, bambaşka bir yön alabilirdi ve daha da önemlisi, kendilerini kurtarabilirdi (Talas, 2004:351).

SONUÇ

Birinci Dünya Savaşı sonrasında yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti dış politikada komşularıyla ve çevresindeki coğrafyalar ile barışçıl ve güvenilir ilişkiler geliştirmeye gayret göstermiştir. Türk dış politikasının mihenklerinden biri olan Balkan Paktı; Türkiye'nin komşularıyla iyi ilişkiler doğrultusundaki gelişmelerinden biridir. Özellikle Balkan savaşlarında ve Birinci Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlıklarını kazanmış Balkan ulus-devletleriyle Türkiye'nin ortak bir payda da yani bir pakt çevresinde birlikte olması kolay değildi. Zira bu devletlerin/ulusların çoğunluğu Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeydi, dolayısıyla geçmişte yaşananlar ilişkilerin güven anlamında oluşması için çok taraflılığı gerektiriyordu. Bunların yanında, Balkan ulusları yüzyıllardır zaten kendi aralarında uzlaşmamış ve rekabet içerisinde olmuştur. Balkan Paktına uzanan süreçte Türkiye'nin çabaları yadsınamaz, yapılan antlaşmalar bunun belirleyicisi olmuştur. Balkan Paktı, gerek Balkan devletleri arasındaki iş birliğini

geliştirdiği gibi gerekse coğrafyada ki sorunların çözümünde barışı da sağlamlaştırmıştır. Ne var ki, burada Arnavutluk ve Bulgaristan'ı dışarıda tutmak lazım, iki ülkede tarihsel perspektiften bakıldığında biçilen rollerinin olduğunu söylemekle birlikte revizyonist politika güdüyorlardı. Aslında Balkan devletleri Balkan Paktı'nın önemini bilseydiler, İkinci Dünya Savaşına doğru var olan olaylardan ve gelişmelerden kendilerini koruyabilirlerdi. Ne yazık ki, Balkan devletleri arasındaki toprak kazanma ihtirasları ve öngörülerinin kıtlığı nedeniyle İkinci Dünya Savaşında felaketleri yaşadılar. Ezcümle; Türkiye'nin dış politikasında tarihsel anlamda Balkan Paktı önemli olmakla birlikte, aynı zamanda bölgede barış, istikrar ve iş birliği için çabaladığını, bunu da konjonktürel olumsuzluklara rağmen gerçekleştirmiştir.

KAYNAKÇA

A.Ş. Esmir, (18.11.1938), Atatürk ve Balkan Antantı, Ulus Gazetesi, s.3.

Barış Ertem, (2010), Atatürk'ün Balkan Politikası ve Atatürk Dönemi'nde Türkiye – Balkan Devletleri İlişkileri, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 21, s.2.

Buket Önal ve Mehlika Özlem Ultan, (2012), Balkan Paktı (1934) ve Dışarıdaki Yansımaları, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi SBE Dergisi, Yıl 13, Sayı 22. s.75.

Esra Değerli, (2008), Türkiye'nin Balkan Ülkelerine Yakınlaşma Çalışmaları: Balkan Paktı, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi SBE Dergisi 9(2), s.127

Esra Sarıkoyuncu Değerli, (2006), Atatürk Dönemi Türk-Yunan Siyasi İlişkileri, Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi, Sayı 15, s.255

Fahir Armaoğlu, (2018). "Türk Dış Politikası Tarihi", İstanbul, Kronik Kitap, 1.Baskı, s.54-56.

İlber Ortaylı, (2012). "Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı 1923-2023", İstanbul, Timaş Yayınları, 1.Baskı, s.40-41.

Mustafa Edip Çelik, (2017), İngiliz Büyükelçilik Yıllık Raporlarında Türk Dış Politikası (1933-1937), Tarih ve Gelecek Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, s.28.

Mustafa Talas, (2004), Örnek Bir Dış Siyaset Modeli Olarak Atatürk'ün "Yurtta Barış Dünyada Barış" Politikası, Sayı 15, s.351.

Osman Akandere, (2003), 20-26 Ekim 1931 Tarihlerinde İstanbul'da Toplanan İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları, İkinci Balkan Konferansı ve Sonuçları, Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı 14, s.255.

Salih Işık, (2011), Balkan Antantı, Balkan Paktı ve Türkiye, Trakya Üniversitesi SBE Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, s.32.

Sina Akşin, (2021). "Kısa Türkiye Tarihi", İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 28. Baskı, s.93-96.

Süleyman İnan ve Ercan Haytoğlu, (2011). "Yakın Dönem Türk Politik Tarihi", içindeki "Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası 1923-1938", Ankara, Anı Yayıncılık, 3.Baskı, s.219-221

Sait Dinç, (2008), Atatürk Döneminde (1920- 1938) Türk Dış Politikasında Gelişmelere Genel Bir Bakış; İkili ve Çok uluslu İlişkiler, Çukurova Üniversitesi SBE, Sayı, s.6.

Taha Akyol, (2016). "1919-1920 Mondros, Sevr ve Kuvayı Milliye", İstanbul, Doğan Kitap, 1.Baskı, s.13-14.

Toktamış Ateş (1986), Geçmişte ve Günümüzde Balkanlar, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 44, Sayı 1-4, s.91.

Yusuf Sarıncay (1986), İki Savaş Arası Dönemde Türkiye'nin Balkan Ülkeleri ile Münasebetleri (1919 – 1939), 19 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Cilt 1, Sayı 2, s.242-243.